

Մատնութիւն, թե՛ պրովոկացիա

հեղինակ՝ Գարեգին Նժդեհ

Որոշ թերթերում կարդացի մի յայտարարութիւն իմ մասին:

Որպէս թէ «հակակուսակցական» եւ «հակակարգապահական» ինչ որ «արարքներու համար» հեռացուած եմ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնից:

Երրորդ պրովոկացիան է դա, որ տեղի է ունենում վերջին երկու տարուայ ընթացքին Բուլղարիայում ապրող, երկրից եկած, որոշ մտաւորականների դէմ:

Անմիջապէս ասեմ, որ այդ բոլորի հեղինակը Ռուբէն Տէր-Մինասեանն է՝ տարիների իմ անձի եւ իմ քարոզած ցեղահոգ - դասա-կարգ, հատուծականութիւն եւ սուտ սոցիալիզմ ժխտող-դաշնակցա-կանութեան թշնամին:

Աշխարհը գիտէ, որ Բուլղարիայում քաղաքական կուսակ-ցութիւններ չկան եւ կուսակցական պատկանելիութիւնը պատժում է: Տէր-Մինասեանը գիտէ նաեւ այն, որ դեռ երէկ էր, ի՛նչ Եավորովի արձանի բացման եւ Քրիստափորի մահուան 30-ամեակին նուիրուած մեր հանդիսութեանց առթիւ՝ մեզնով զբաղուող եւ մեր ցեղի գոյութեան թշնամի երկրի մամուլը մերկացումներ եւ յարձակումներ կատարեց իմ դէմ: Այժմ, որի՞ն է ծառայում այս մարդը եւ ի՞նչ է իր կատարածը - պրովակացիա՞, թե՛ մատնութիւն:

Չորրորդ տարին է, ինչ լռում եմ այն մասին, որ այդ մարդը անձնական հաշիւներով դաւեր է նիւթել իմ սկսած ցեղակրօն շարժման դէմ, այդ վերջինը Ամերիկայով սահմանափակելու եւ իր խանձարուրի մէջ խեղդելու նպատակով:

Այդ եւ ուրիշ աւելի ծանր խնդիրների կապակցութեամբ՝ ես վաղուց նրան մեղադրել եմ որպէս դաւադիր եւ պահանջել մերկացումը նիւթուած դաւերի: Այդ կարելիութիւնը, շատ հասկանալի պատճառներով, ինձ չարուեց եւ ես ժամանակին նաեւ սոֆիստիկ երեք անձերի ձեռքով յղած եմ իմ հրաժարականը: Որից յետոյ մի գրութեամբ ինձնից խնդրել են ետ առնել հրաժարականս: Ես այդ խնդրանքն անգա՛մ պատասխանի չեմ արժանացրել: Իսկ այժմ դուրս է գալիս, որ ո՛չ ես եմ հեռացել՝ ներքին դաւադրութեան մէջ մեղադրելով Տէր-Մինասեանին, այլ որպէս թէ «հակակուսակցական» ընթացքի մէջ եմ գտնուել եւ հեռացուել»:

Նման բարոյականով կարելի՞ է հայրենիքին եւ ազգին օգտակար լինել:

Հասկանալի չէ՞, որ իր ողջ կեանքը նման բանասարկություններով, ընկերադատություններով լեցնող եւ անձնանպատակ թայֆաներով Դաշնակցութեան ներքին կեանքը թունաւորող մէկի հետ կարելի չէ միեւնոյն յարկի տակ լինել:

Վաղուց է, որ այս մարդու ներկայությունը դեկավարութեան մէջ՝ համարել եմ եւ համարում եմ կատարեալ աղէտ Դաշնակցութեան համար, եւ համոզուել, որ քանի նա դեռ կը յաջողի իր գիտցած ճամբաներով իրեն պարտադրել, իրական եւ կրող դեկավարություն չի ունենայ Դաշնակ-ցութիւնը:

Չեմ ցաւում, որ դեռ 1921 թուականին Հայաստանի մտաւորականութեան հետ փրկել եմ եւ սրա կեանքը:

Գիտեմ, որ հերթական իր այս տկարությունը արդիւնք է իր միակ ընդունակութեան - իր ամեն մի ձախողանքից եւ ուրշների ամեն մի յաջողութիւնից յետոյ՝ արուեստական թնճուկներ ստեղծել եւ հան-րութեան ուշադրութիւնը հեռացնել իր անձէն:

Տէր-Մինասեանի վատութիւնը խորանում է նրանով, որ նա ո՛չ միայն խեղաթիւրում է այսօրուայ մեր յարաբերությունների բնոյթը, այլ եւ օգտւում է անցեալի իր մի այլ վատութիւնից:

Ասում է, որ ես 1921 թուին էլ «պատժուել» եւ «ներուել եմ 10-րդ ընդի. ժողովի կողմից»: Թէ ո՞վ է «ներուել» այդ ժողովից եւ ո՞վ իբրեւ Թարիզի դաւադիր ստացել բարոյական իր պատիժը, երեւում է հենց նոյն այդ ժողովից, որ ամօթանքով լռել է Տէր-Մինասեանի ստեղծած Կարսի մասին, իսկ իմ վարած Սիւնեաց գոյամարտի վերաբերեալ, թողել է հետեւեալ որոշումը.

- «Զանգեզուրի ապստամբական շարժումները եւ անոր շարունակությունը ունեցած են արտակարգ նշանակութիւն՝

1) Մեծամասնականները զգաստացնելու, անոնց բռնութեանց եռանդը չափաւորելու, 2) Փետրուարեան յեղափոխութենէն յետոյ նահանջող ընկերներու, բանակի եւ գաղթականութեան թիկունքը ապահովելու եւ անոնց Պարսկաստան անցքը դիւրացնելու, 3) Զանգեզուրի ամբողջ գաւառը Հայաստանի Հանրապետութեան միացնելու, 4) Արտաքին աշխարհին մէջ մեր հարցի քաղաքական դիրքը ամրացնելու տեսակէտէն»:

Հայրենասէր եւ բարոյականի տէր երկրի ո՞ր հայը դեռ 1921 թ.-ին Թարիզում չհասկացաւ, որ հենց Կարսի աղէտը աննշան թողնելու եւ անպատասխանատու մնալու նկատումով վայրկեանի պահանջ էր Հայաստանի համար «արտակարգ նշանակութիւն» ունեցող իմ այդ ծառայութեան դէմ դաւել եւ գրել ինձ. «Թո՛ղ

Անդրանիկություններդ: Անդրանիկն էլ քեզ պէս վարուեց եւ այժմ անտէր թափառում է Եւրոպայում»:

Նմանապէս ո՞ր հայն այսօր պիտի չհասկանայ, որ ցեղակրօն շարժումից, վերանորոգչական եւ վերաքննական ոգի ստեղծելու մեր ճիգից, մեր ստեղծած ցեղային խռովքից եւ մանաւանդ իր համար այնքան անհաճոյ տարօնականութիւնից յետոյ, Տէր-Մինասեանը հոգեբանական նոյն հաշիւներով անհրաժեշտ պիտի չհամարէր կրկնել 1921թ.-ի դաւը իմ դէմ, որպէսզի արուեստական թնճուկով հրապարակը վերստին աղմկելով մոռացնէլ տար տարիների իր ունայնագործութիւնը եւ ծածկել ներքին պառակտիչի իր մեղքերը:

Ո՞ր հայը չգիտէ, որ խորապէս տարբեր են իմ եւ Տէր-Մինասեանի ըմբռնումները «կուսակցականութեան» եւ «կարգապահութեան» մասին, եւ ո՞վ չգիտէ, որ իմ հասկացած դաշնակցականութիւնը հայութեան տուել է Զանգեզուրը, մահէն փրկել Հայաստանի Դաշնակցութիւնը, իսկ Տէր-Մինասեանի «կուսակցականութիւն»ը եւ «կարգապահութիւն»ը Կարսի ամօ՛թանքը եւ Քան լէրան անօրինակ ողբերգութիւնը:

Երբէ՛ք չեմ զարմանում, որ Տէր-Մինասեանը գոհ է այսօրուայ վիճակից եւ սիրտ ունի հայ ժողովրդի աննախընթացօրէն ծանր եւ փափուկ այս դրութեան մէջ իր անձնական թշնամանքն ու ընկերա-դատութիւնը հրապարակել արուեստական թնճուկներ ստեղծելու հաշիւներով: Ես, դժգոհ օրուայ կացութիւնից, այսօր չէ, որ հայութեան փրկութիւնը տեսնում եմ վերանորոգումի մէջ: Դժգոհ եւ դաւադրուած՝ ես հեռացայ եւ արիութիւն ունեցայ լռել իմ առած քայլի մասին: Ի՞նչը կարող էր առիթ տալ, որ իմ կողմից դատապարտուածը հրապարակէր իր թշնամանքը՝ խեղաթիւրելով ճշմարտութիւնը:

Ռուբէն Տէր-Մինասեանը տրամադի՞ր է ստանձնել իր ընկերադատութեան հետեւանքների պատասխանատուութիւնը:

«Ռազմիկ», Սօֆիա, 1938թ., 7 դեկտ., թիւ 59